

Сэхнэлэштөрөлгөн уеннар аша бэйлэнешле сөйлэм теле үстерү

Гарипова Алсу Фаридовна

МБДОУ Алан балалар бакчасы

Телэче муниципаль районы,

Сагитова Диляра Василевна

МБДОУ – Лесной балалар бакчасы

Телэче муниципаль районы

Проект : “ Сәхнәләштерелгән уеннар аша бәйләнешле сөйләм теле үстерү ”

Проектның актуальлеге

Нәниләрне дәрәс итеп сөйләшәргә, үз фикерләрен дәрәс итеп әйтә белергә өйрәтү, аларның сүз байлыкларын арттыру – балалар бакчасының төп бурычларыннан берсе булып тора. Чөнки тел киләчәктә баланың барлык фәннәр буенча белем алуына юл ача, аның фикер йөртү сәләтен үстерә һәм акыл үсешенә уңай йогынты ясый. Сөйләмнең үсүе иң беренче чиратта сүзлек запасының ни дәрәжәдә бай булуыннан тора. Балаларның сүзлек запасын тулыландыру, бәйләнешле сөйләмне үстерү һәм грамматик яктан дәрәс сөйләшүләренә ирешү, аларның шәхес буларак та үсүләрен кайгырту ул. Баланы сөйләргә өйрәтү – аның бәйләнешле сөйләмен булдыру дигән дигән сүз.

Бәйләнешле сөйләм үстерү сөйләмнең ике формасын

– диалогик һәм монологик сөйләмен үстерүне күздә тотта.

Диалогик сөйләм үстерүдә сорау-жавап формасы, балаларның үзләренә сорау бирә,

бер-берсенә мөрәжәгать итә белүе – иң отышлы формалар. Балаларның кечкенә хикәяләр-не мөстәкыйль тәзи белүе монологик сөйләм барлыкка килүдә мөһим күрсәткеч булып тора.

Баланың сөйләм телен үстерүдә, жәмгыятьтә үзен- үзе тотта белеп, актив һәм сәләтле кеше булып үсүендә сәхнәләштерү эшчәнлегенә әһәмияте бик зур. Акыл үсеше белән сөйләм теленә үсеше нык бәйләнгән. Персонажлар сөйләмен сәнгатьле итеп сөйләү өстендә эшләгәндә, баланың сүз байлыгы арта, аваз культурасы, интонацияле сөйләү тәрбияләнә. Башкарылачак роль баланы чиста, аңлашылырлык итеп сөйләвен таләп итә. Сәхнәләштерелгән уеннар барышында, бала персонажлар өчен кайгырта, үзен алар урынына куя, булышу ысулларын таба, яхшылык һәм явызлыкка үзенә карашын

күрсәтә. Баланы төрле яктан үстерә Сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәнү барышында, сизелмичә баланың сүз байлыгы арта, бала чиста, дөрес, аңлаешлы итеп сөйләргә өйрәнә. Сүзлек формалаша- яна сүзләр белән баетыла. Әкиятне укып бетергәч, балаларга нинди дә булса жөмләне тәмамларга, кабатларга, эчтәлеген сөйләргә тәкъдим ителә. Аннан кечкенә хикәяләр алына. Әкреләп монологик сөйләм генә түгел, ә диалогик сөйләм дә үсә. Аваз культурасы өстендә эшләнелә. Бала күп нәрсәне исендә калдыра. Аның хәтерә үсә. Рольне уйный- уйный, бала әкият дөньясына кереп китә, татар телен истә калдыру жиңеләя. Сәхнәләштерү эшчәнлегә күрсәтүенчә, бала ялгышырга мөмкин, ә менә әкият героә ялгышырга тиеш түгел. Шуңа күрә балалар әкият уйнаганда, сүзләрен 2–3 мәртәбә тырышыбрак өйрәнәләр. Аларның бу шөгыйльләрдән соң хәтерләре яхшыра.

Сәхнәләштерү уеннарын үзләштерү ярдәмендә балаларның интонацияләре яхшыра, башка катнашучылар белән аралашу осталыклары арта, килешү, конфликтлы ситуацияләрне чишә белү мөмкинлекләре туа. Балаларның бәйләнешле сөйләм телләре үсә.

Проектның максаты: Балаларның диалогик һәм монологик бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен үстерү

Бурычлар:

- сүз байлыгын үстерү, активлаштыру;
- кара-каршы сөйләшү күнекмәләре бирү;
- монологик, диалогик сөйләм формалаштыру;
- иптәшләре белән үзара тыныч, ягымлы итеп сөйләшә белергә, башкалар сөйләгәнне игътибар белән тыңларга өйрәтү;

- персонажларны кичерешләрэнә бәйле рәвештә, интонацияне үзгәртеп, кирәкле урында пауза ясап сөйләргә өйрәтү

Проектның төре: ижади сөйләм үстерү

Проектта катнашучылар: балалар, ата – аналар, тәрбияче

Проектны гамәлгә ашыру вакыты: сентябрь-май.

Проектның этаплары:

Әзерлек этабы:

1. Проектның темасын сайлау.
2. Проблема кую.
3. Проект буенча материал жыю.
4. Эти - әниләр өчен информация папка ясау.
6. Эти - әниләр “почмагын” тулыландыру.
8. Әкиятләр өчен битлекләр әзерләү.

Төп этап:

1. Әңгәмә уздыру.
2. Табышмаклар әйтешү.
3. Әкиятләр уку һәм аны сәхнәләштерү.
4. Шигырь ятлау.
5. Төрле уеннар уйнау.
6. Эндәш ятлау.
7. Татар телендә мультфильм карау.
8. Рәсем ясау.

9. Йомгаклау.

Көтелгән нәтижәләр

1. Балаларның сүз байлыгы арта, активлаша, бәйләнешле сөйләмнәре үсә;
2. Авазларны дөрес әйтү күнекмәсе була;
3. Монологик, диалогик сөйләм формалаша;
4. Башкалар сөйләгәнне игътибар белән тыңларга өйрәнәләр;
5. Интонацияне үзгәртеп, кирәкле урында пауза ясап сөйләү формалаша

Кулланылган әдәбият.

1. “Туган телдә сөйләшәбез” 5-7 яшь, - Методик кулланма. З.М. Зарипова, Казан. 2012
2. “Балачак аланы” хрестоматия К.В. Закирова, Казан: РИЦ, 2011
3. “Уйныйк эле, балалар” Өченче китап “М.Ф. Кашапова, Казан 2017
4. “Балалар бакчасында түгәрәкләр” методик ярдәмлек Т.Р. Шакирова, Казан 2016

Халкыбыз гасырлар төпкеленнән килә торган иң күркәм сыйфатларның берсе - өлкәннәргә ихтирам, ата-анага хөрмәт, кардәш-ыру белән тыгыз аралашып, ярдәмләшеп яшәүне бик мөһим санаган. Яшәеш барышында бу сыйфатлар тирән эчтәлекле әхлакый нормалар, милләт өчен әһәмиятле таләпләр булып формалашкан: ”Ата-анаңны, өлкәннәрне хөрмәтләү-фарыз”, ”Олыларны олылау-фарыз”, ”Җиде бабаңны белү – фарыз”, ”Туганнарың белән аралашмау – хурлык” һәм башкалар.

Гаиләдәге һәр өлкән кешенең үз урыны булган. Әби белән бабай үз балалары өчен дә, оныклары өчен дә үрнәк саналганнар. Аларның тормыш тәҗрибәсе, үтемле киңәшләре гаять күптөрле һәм четерекле мәсьәләләрне уңышлы чишәргә мөмкинлек биргән.

Балаларны туган халкыбызның үткәне ,әби-бабаларыбызның горөф-гадәтләре,гаилә шәжәрәсе ,йолалары һәм бүгенге тормыш белән таныштыру зарур.

Мәктәпкәчә чор – патриотик хисләр, шул исәптән әти-әни ,әби-бабай, туганнарға, ягъни гаилә әһелләренә мэхәббәт тәрбияләү өчен иң сензитив, уңай период булып санала.Шушы чорда иң әһәмиятле әхлакый сыйфатлар формалаша.

Без үзгәрешләр заманында яшибез.Тупланган тәжрибәләр югала бара, интернет һәм телевидение, урам йогынтысы балаларның аңына , рухына әдәпсезлек үрнәкләрен сәңдергән чорда мәктәпкәчә белем бирү учреждения-сәңдә нәниләргә халкыбыз хәзинәләре нигезәндә ата-аналарға мэхәббәт тәрбияләүгә аеруча зур игътибар биреләргә тиеш.Балаларны туган халкыбызның үткәне,горөф-гадәтләр, гаилә шәжәрәсе,йолалары һәм бүгенге тормыш белән таныштыру зарур.Шул уайдан балалар бакчасында “Гаилә белеме”(“Семьеведение”) кертелә башлады.Без аны көндәлек режим вакытларында ,атнага бер тапкыр үткәрәбез.Гаилә белеме буенча “Гаилә – бәхетнең нигезе” проектын эшләдек.